

ใบความรู้ที่ ๒ เรื่อง ที่มาและความสำคัญของรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนก
 หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง รังสรรค์พจนศิลป์ ยลยนิวรรณคดี
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง บทละครเรื่อง รามเกียรติ์ ตอน นารายณ์ปราบนก (๑)
 รายวิชา ภาษาไทย รหัสวิชา ท๒๒๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ที่มาของรามเกียรติ์

รามเกียรติ์มีป้อนเกิดมาจากการทำสงครามระหว่างสองชาติพันธุ์ในชมพูทวีปกล่าวคือ ดินแดนชมพูทวีปเคยถูกปกครองด้วยชนเผ่าดราวิเดียนหรือทราวิท (มีลักษณะ) มาก่อน ต่อมาชนเผ่าผิวขาวซึ่งเดินทางมาจากแหล่งอารยธรรมเมโสโปเตเมียมีชื่อเรียกว่าชนเผ่าอารยัน ได้เข้ามาบุกรุกและขับไล่ดราวิเดียนให้ลงไปอยู่ทางตอนใต้ของชมพูทวีปซึ่งปัจจุบันคือ ประเทศศรีลังกา ดังนั้นนักวิชาการบางท่านจึงสรุปว่า พระราม คือหัวหน้าชนเผ่าอารยัน และ ทศกัณฐ์ คือหัวหน้าชนเผ่าดราวิเดียน

รามเกียรติ์เป็นวรรณคดีไทยที่ได้รับอิทธิพลหรือเค้าโครงเรื่องมาจากวรรณคดีของชมพูทวีปในชื่อเรื่องว่า “นิทานพระราม” ซึ่งปรากฏอยู่โดยทั่วไปในชมพูทวีปและในแต่ละท้องถิ่นก็จะมีนิทานพระรามสำนวนต่างๆ แตกต่างกันไป ต่อมาในภายหลัง (ประมาณ ๔๐๐ ปีก่อนคริสตกาล) จึงได้มีการนำนิทานหนึ่งชื่อว่า ฤๅษี वालมิกี นำนิทานพระรามมาเรียบเรียงใหม่

ตำนานกล่าวไว้ว่าฤๅษี वालมิกีนั้นแต่งงานกับโจรป่าและใช้ชีวิตชั่วช้าอย่างโจรป่า ต่อมาฤๅษี वालมิกีได้ฟังเรื่องบาปบุญคุณโทษจากสัตว์ทั้ง ๗ ตน จึงได้หันมาบำเพ็ญพรตถือศีลภาวนาเพื่อลบล้างบาปเมื่อครั้งเป็นโจรป่า เมื่อฤๅษี वालมิกีบำเพ็ญเพียรได้ตามสมควรแล้ว พระพรหมก็ได้ปรากฏกายขึ้นและกล่าวว่า “หากต้องการลบล้างบาปของตนเอง จงเขียนเรื่องราวของพระรามซึ่งจะได้รับฟังจากฤๅษี นารทมุนีอีกทีหนึ่ง” ว่าแล้วฤๅษี वालมิกีจึงได้ให้กำเนิดวรรณคดีเรื่อง “รามายณะ” นั่นเอง

ต่อมานิทานพระรามและรามายณะได้เข้ามาเผยแพร่ในดินแดนต่างๆ ในประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อเรื่องราวของพระรามในฉบับต่าง ๆ มีความแตกต่างกันตามภูมิภาคจึงอาจทำให้เกิดความสับสน นักวิชาการบางท่านจึงสันนิษฐานว่าประเทศไทยจึงได้ผนวกนิทานพระรามฉบับต่าง ๆ และวรรณคดีเรื่องรามายณะเข้าด้วยกันและเรียบเรียงใหม่โดยใช้ชื่อเรื่องว่า “รามเกียรติ์” สันนิษฐานว่าเรื่องราวของพระรามเข้ามาในประเทศไทยก่อนสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีโดยสังเกตจากพระนามของพ่อขุนรามคำแหงที่มีคำว่า “ราม” ปรากฏอยู่ในพระนามแล้ว

จากนทกมาเป็นทศกัณฐ์

พระนารายณ์ไปปราบนกโดยแปลงร่างเป็นนางรำไปร่ายนทกให้รำตามด้วยท่าต่าง ๆ เมื่อถึงท่าชื่อนิ้วลงที่ต้นขา นทกก็ขาหัก เพราะเดชนิ้วเพชรของตนเอง นางรำกลับคืนร่างเป็นพระนารายณ์แล้วเหยียบนทกไว้เพื่อสังหาร นทกจึงต่อว่าพระนารายณ์ว่าเอาเปรียบมีถึงสี่มือแต่ก็ยังไม่กล้าสู้กันซึ่ง ๆ หน้าพระนารายณ์ทำว่า ขอให้มันทกไปเกิดใหม่มีสี่หน้าสี่มือ และมีอาวุธพร้อมสรรพ ส่วนพระองค์จะไปเกิดเป็นมนุษย์สองมือ จะได้สู้กันในโลกมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง นทกลงมากเกิดเป็นทศกัณฐ์ ส่วนพระนารายณ์อวตารลงมาเป็นพระรามและได้ทำศึกสงครามกันยาวนาน

พระรามเป็นโอรสของท้าวทศรถกษัตริย์สุริยวงศ์แห่งกรุงอยุธยา ตัณวงศ์กษัตริย์สุริยวงศ์คือท้าวโนมาตันนัคนดาของพระอิศวร พระอิศวรโปรดให้พระอินทร์ลงมาสร้างเมืองอยุธยาในชมพูทวีป โดยนำพญายักษ์แรก ของชื่อฤๅษีสัตน ได้แก่ อจนคาวิ ยุคอักระ ทะ และยาคะ มาประสมกันเป็นชื่อเมืองอยุธยา (อยุธยา) แล้วให้อโนมาตันลงมาครอง ต่อมาอโนมาตันยกราชสมบัติให้อัชบาลผู้เป็นโอรส และต่อมาถึงทศรถผู้เป็นนัคนดาตามลำดับ

ท้าวทศรถมีมเหสีสามองค์ คือ เกาสุริยาซึ่งมีโอรสชื่อพระราม ไกยเกษซึ่งมีโอรสชื่อพระพรต และสมุทราชาซึ่งมีโอรสชื่อพระลักษมณ์และพระสัตรุด พระรามเป็นโอรสองค์ใหญ่จึงมีสิทธิ์ที่จะขึ้นครองอยุธยา ต่อจากท้าวทศรถ แต่นางไกยเกษีทูลขอให้พระพรตโอรสของนางได้ครองราชย์แทน และขอให้พระรามออกเดินป่าเป็นเวลา ๑๔ ปี พระรามปรารถนาจะให้พระบิดาทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับนางไกยเกษีว่าจะขอพรใดก็ได้จากการที่นางเคยช่วยท้าวทศรถให้พ้นจากข้าศึกในสมรภูมิ พระรามจึงสละสิทธิ์ครองราชย์แล้วออกเดินป่าไปกับนางสีดาชายาและพระลักษมณ์อนุชา ขณะที่อยู่ในป่า ทศกัณฐ์มาลักนาง สีดาไป พระรามกับพระลักษมณ์จึงออกติดตามและทำศึกกับทศกัณฐ์จนได้นางสีดาคืนมาแล้วกลับไปครองกรุงอยุธยา

ทศกัณฐ์เป็นโอรสท้าวลัสเตียนอสูรผู้ครองกรุงลงกา มารดา คือ นางรัชดา บิดาของท้าวลัสเตียน

คือ ท้าวจตุรพักตรเป็นเทพในพรหมโลก (ซึ่งอยู่สูงจากเทวโลกและไม่ข้องเกี่ยวกับกามคุณ) ทศกัณฐ์จึงเป็นอสูรเชื้อพรหมชาติก่อนของทศกัณฐ์คือบนทกข้ารับใช้ของพระอิศวร เมื่อลงมาเกิดเป็นกษัตริย์ในโลกมนุษย์ ทศกัณฐ์เที่ยวเกาะเกาะระรานสร้างความเดือดร้อนไปทั่ว พระอิศวรจึงขอให้พระนารายณ์อวตารลงมาเป็นพระรามเพื่อปราบทศกัณฐ์

จินตภาพและแนวคิดในเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบหนทก

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช นารายณ์ปราบหนทกเป็นเรื่องสั้น ๆ ที่แทรกอยู่ตอนต้นเรื่อง เมื่อดำเนินเรื่องมาถึงตอนที่มเหสีทั้งห้าของท้าวลัสเตียนทรงครรภ์ และมเหสีองค์ประสูติโอรสแล้ว คงเหลือแต่นางรัชดา เรื่องก็ตัดมาที่หนทกบนสวรรค์ ให้สังเกตว่าในบทละครนั้นเมื่อจะเปลี่ยนเรื่องมาเล่าเรื่องใหม่จะใช้ว่า "มาจะกล่าวบทไป" ในตอนนั้นก็เช่นกันมีการเริ่มเรื่องใหม่ว่า "มาจะกล่าวบทไป ถึงหนทกน้ำใจกล้าหาญ" แล้วเล่าเรื่องด้วยบรรยายโวหารไปจนจบ โดยมีบทพรรณนาแทรกเป็นบทชมโฉมนางรำที่เป็นนารายณ์แปลง มีบทเจรจาตอนที่หนทกเกี่ยวนาง และตอนที่หนทกเจรจาโต้ตอบกับนางและกับพระนารายณ์ (เมื่อนางกลับคืนร่างเป็นพระนารายณ์)

ทั้งบทบรรยาย บทพรรณนา และบทเจรจามีการสรรคำใช้ได้อย่างกระชับและกินความได้มาก เช่น หนทกถูกถอนผม "จนผมโกร่นโล้นเกลี้ยงถึงเพียงหู" และหนทกดีใจที่ได้ขึ้นเพชร์ เมื่อกลับมาทำหน้าที่ตรงบันได เขาไกรลาสก็มา "ขัดสมาธินั่งยิ้มริมอ่างใหญ่" เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการหลีกคำใช้ต่าง ๆ กัน ทำให้เห็นความรุ่มรวยของศัพท์ในวรรณคดีไทย ตัวอย่างเช่น การเรียกชื่อพระอิศวรว่า พระสยมภูวาน (พระผู้มีอำนาจหยั่งรู้ที่เกิดขึ้นเอง) พระอิศราธิปติ (พระผู้เป็นหัวหน้าของผู้เป็นใหญ่) พระศุลี (พระผู้ทรงถือตรีศูล) และยังมีคำขยายนามซึ่งแสดงความยิ่งใหญ่ของพระอิศวรได้หลากหลายอีกด้วย เช่น เรื่องศรีบรมรังสรรค์ พระทรงญาณ พระทรงธรรม มียศ บรมนาถา เจ้าไตรโลกา ฯลฯ เมื่อจะกล่าวถึงเหล่าเทวดาก็ใช้คำต่าง ๆ เช่น สุราฤทธิ์ สุรารักษ์ สุราลัย เป็นต้น

ในการเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจความรู้สึกของตัวละคร กวีก็จะใช้ภาพพจน์ง่าย ๆ เช่น เปรียบอาการโกรธของหนทกว่า "ตาแดงดังแสงไฟฟ้า" ซึ่งทำให้เห็นภาพทั้งความสว่างและความแปลบ

ปลาบอย่างแสงไฟจากฟ้าแลบ และเปรียบฤทธิ์ของนิ้วเพชร "ตั้งพิษอสุนีไม่ทนได้" ซึ่งทำให้เห็นภาพของเหล่า เทวดา ครุฑ และนาครที่ไม่อาจทนฤทธิ์ที่ร้ายแรงราวกับฟ้าผ่าได้ หรือการเปรียบเทียบความงามของนางรำที่เป็นนารายณ์แปลงว่า "งามองค์ยิ่งเทพอัปสร" ซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่านางฟ้าหรือเทพอัปสรนั้นงามมาก แต่นางรำตามสายตาของนนทกลกลับงามยิ่งกว่า เมื่อจะเปรียบกับพระลักษมีชายาของพระนารายณ์และพระสุรัสวดีชายาของพระพรหม หรือจะหาหญิงทั้งสามโลก คือ สวรรค์ โลกมนุษย์ และบาดาล ก็ยัง "จะเอามาเปรียบไม่เทียบทัน" นั้นแสดงว่านนทกลเห็นว่างามกว่าใครทั้งสิ้น

พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ตอนนี้มิได้มีเพียงคุณค่าด้านวรรณศิลป์จากการใช้โวหารกวีด้วยภาพพจน์ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพเท่านั้น แต่ยังมีเนื้อหาที่ให้ข้อคิดควรพิจารณาและนำมาเปรียบกับพฤติกรรมของคนในสังคมปัจจุบันได้ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่ออำนาจตกอยู่ในมือของคนที่ลืมหี้มนั่น ก็จะเกิดผลร้ายตามมา ผู้มอบอำนาจจึงต้องพิจารณาก่อนว่าจะจำกัดขอบเขตของอำนาจที่เป็นรางวัลอย่างไร มิฉะนั้นจะต้องมาแก้ไขภายหลังเพราะมองคนผิด ดังที่พระอิศวรพูดถึงนนทกว่า

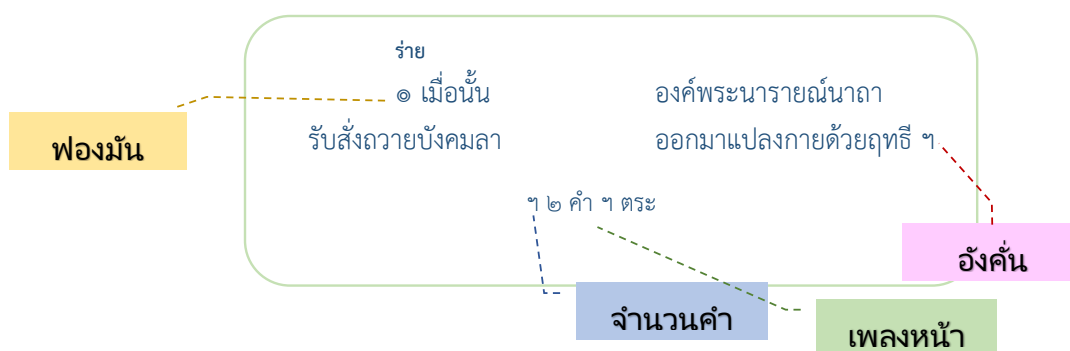
อายนี้ทำขอบมาช้านาน เราจึงประทานพรให้
ม้นกลับทรยศกระบถใจ ทำการหยาบใหญ่ถึงเพียงนี้

นนทกลอาจได้รับความเห็นใจเพราะถูกเทวดารังแกมาช้านาน นิ้วเพชรจึงเป็นอาวุธที่นนทกลสมควรจะมีไว้ป้องกันตัวและปรามไม่ให้ใครมารังแกได้อีก แต่นนทกลก็มีใจกำเริบอหังการไม่ยับยั้งชั่งใจและไม่ใคร่ครวญว่าจะใช้ "นิ้วอำนาจ" นั้นอย่างไร เพียงแต่ถูก "สัพยอกหยอกเล่นเหมือนทุกวัน" นนทกลก็โกรธจัดขึ้นมาทันทีที่จริงแต่ก่อนก็โกรธ แต่ก็ทำได้เพียง "ฮึดฮัดขัดเคืองแน่นใจ ตาแดงดังแสงไฟฟ้า" แล้วก็จำต้องสะกดกลั้นความโกรธลง เพราะทำอะไรเขาไม่ได้ แต่เมื่อมีอำนาจอยู่ในมือแล้ว ความโกรธของนนทกลจึงถึงขีดที่ "สุดขีดที่เราจะอดกลั้น" ราวกับอำนาจผลึกหลังให้วิ่งออกมาสู่ เมื่อนนทกลสังหารเทวดาเสียมากมาย พระอิศวรผู้ให้อำนาจแก่นนทกลก็ต้องออกมาระงับเหตุโดยหาทางสังหารนนทกลเสีย การที่นนทกลฆ่าห้ำหั่นลงนั้นก็ "ด้วยเดชนิ้วเพชร สิทธิศักดิ์" ของตนเอง อาจกล่าวได้ว่าอำนาจที่เพียวใช้ระรานผู้อื่นนั้นในที่สุดก็กลับมาลงโทษตัวเอง

การอ่านวรรณคดีอย่างพินิจและตีความดังตัวอย่างการวิเคราะห์เรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทกลนี้ น่าจะทำให้ผู้อ่านเห็นว่าวรรณคดีมิใช่เรื่องไกลตัว แม้จะมีตัวละครและฉากอยู่ในโลกสมมุติ แต่พฤติกรรมและความคิดอ่านต่าง ๆ ของตัวละครก็ไม่ต่างกับของคนที่ยังคงอยู่ในสภาพและเงื่อนไขเดียวกับตัวละคร วรรณคดีจึงเป็นบทวิจารณ์ชีวิตที่ทำให้เราเข้าใจชีวิตของเราและของเพื่อนมนุษย์ได้อีกทางหนึ่ง

ลักษณะคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร

การดำเนินเนื้อเรื่องบทละครเรื่องรามเกียรติ์ใช้กลอนบทละคร มีลักษณะบังคับคล้ายกลอนสุภาพ วรรคแรกมักขึ้นต้นด้วย เมื่อนั้น บัดนั้น มาจะกล่าวบทไป หรือขึ้นต้นด้วยข้อความบรรยายเหตุการณ์ก็ได้ เป็นต้น รายละเอียดลักษณะของกลอนบทละครมีดังนี้

๑. เพลงร้องจะระบุบนเครื่องหมาย ๑ เรียกว่า ฟองมัน หรือ ตาไก่ เพื่อให้คนดนตรีและนักร้องทราบว่าบทละครบทนี้ผู้แต่งต้องการให้เล่นและร้องเพลงใด เช่น

พระทอง

๑ เทพนมปฐมพรหมสี่หน้า สอดสร้อยมาลาเชิดฉิน

๒. บทละครจะเริ่มด้วยคำขึ้นต้นลักษณะต่าง ๆ โดยมีเครื่องหมาย ๑ (ฟองมัน หรือ ตาไก่) นำอยู่

๑ ครั้นล้ามนทกมรณา พระจักราผู้มีอิชฌาสัย

เหาะระเห็จเตร็ดฟ้าด้วยว่องไว ไปยังกระเชียรวาริ

๓. คำขึ้นต้น

- ๑) คำขึ้นต้น “มาจะกล่าวบทไป” ใช้เมื่อขึ้นตอนใหม่ หรือความใหม่ เปิดตัวละครใหม่

๑ มาจะกล่าวบทไป ถึงนททน้ำใจกล้าหาญ

ตั้งแต่พระสยามภูวนาถ ประทานให้ล้างเท้าเทวา...

- ๒) คำขึ้นต้น “เมื่อนั้น” ใช้กับตัวเอกของเรื่อง ตัวละครสูงศักดิ์ เช่น เทพเจ้า กษัตริย์

๑ เมื่อนั้น พระสยามภูวนาถเรื่องศรี

ได้ฟังนททพาทิ ภูมีนึ่งนิกตริกไป...

- ๓) คำขึ้นต้น “บัดนั้น” ใช้กับตัวบทละครรองหรือต่ำศักดิ์ เช่น เทวดา ยักษ์ทั่วไป

๑ บัดนั้น นททผู้ใจแกล้วกล้า

สิ้นเวลาเฝ้าเจ้าโลกา สำราญกายาแล้วเที่ยวไป...

- ๔) คำขึ้นต้นที่เล่าเหตุการณ์

๑ ครั้นถึงจึงประณตบทบังสุ หูลองค์พระอิศวรเรื่องศรี...

๑ ต้องสุบรรณเทวานาคี ดังพิชอสูรนี้ไม่ทนได้...

๕) คำขึ้นต้นแบบกลอนดอกสร้อย

๑ สุดเอยสุดสวาท โฉมประหลาดล้ำเทพอัปสร...

๔. จำนวนคำในแต่ละวรรคไม่จำกัด แต่มีจำนวนคำและการแบ่งวรรคที่เอื้อต่อการนำไปร้องประกอบการแสดงละคร
๕. เมื่อจบความในบทละครบทหนึ่ง ๆ จะจบด้วยเครื่องหมาย “ฯ” (อังคั่น)
๖. คำระบุจำนวนคำกลอน จะปรากฏหลังบทละครหรือล่างบทละคร (ปกติจะเป็นจำนวนคู่) เช่น
 ๓ ๘ คำ ฯ หมายถึง บทละครข้างต้นมีจำนวน ๘ คำกลอน
๗. เพลงหน้าพาทย์ คือเพลงบรรเลงที่ใช้บรรเลงเพื่อประกอบกิจการอาการของตัวละคร หรือเป็นเพลงในการบอกฉาก บอกการเริ่มเรื่อง เริ่มตอน เช่น เพลงเสมอ เชิด
๘. หากบทละครระบุท้ายบทกลอนว่า “เจรจา” จะเป็นการเปิดให้ตัวละครพูดสนทนากันตามบทบาทที่ตนได้รับ

ที่มา

๑. ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๗). *กวีวิจารณ์วรรณนา วรรณทองในวรรณคดีไทยพร้อมประวัติและคำอธิบาย*. หน้า ๔๑๖ – ๔๑๗.
๒. สมาคมนักกลอนแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *กลอนบทละคร*. (ออนไลน์)
๓. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๕๔). *หนังสือเรียน รายวิชาภาษาไทยวิวิธภาษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒*. หน้า ๑๓๔ – ๑๓๕.